بعون کشائنده عقل مالا بخل وصون نامه بین طرز تودین ود ول کبد او کرد

سنه ۱۸۴۱ ع

در اوقات خجسته وآوان برجسته مجموعه بصارت افزای ارباب

بلیش مسمی به

کلید دانش

مرتبه عادم السادات وزبدة العلما عبد الفتاح تصحیح پندت کشمیر شیدا جی

مدرس در سنه ۱۹ بکرمی

در مطبع تحفه کشمیر سری نگر باهتمام پندت هرگوپال متحر طبع شد

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

هوالفتاح

الحمد لله رب العالمین و العاقبة للمتقین و الصلوٰة و السلام علی حبیبه و رسوله محمد و آله و اصحابه
اجمعین اما بعد فقیر الحقیر خادم السادات و العلماء عبد الفقراء
عبده سید اشرف علی عفی الله
عنه و عن والدیه و عن سایر المسلمین بر رای دانش پژوهان خرد اندیش واضح و لایح میگرداند
که از مدت مدید آرزوی آن داشت که چندین لآلی آبدار فصایح و پند سبلک عبارت
بطور سوال و جواب در کشیده زیب انجمن نبین معنی سان
س و خلاصه صبح نفسان معنی
رس علیه مکان و قدردان هنرمندان و ملجا، غریبان و ماوای بیکسان و دستگیر درماندگان
غدا محمد علی صاحب روهی ادام الله تعالی اقباله و اجلاله ساز و سرمایه افتخار حسنات بر اندوزد
و المنه که درین ولا از کتب علم اخلاق و غیره مسایل ضروریه شهود و استدلال چون
بهار از شاخسار تصنیفات ائمه دین فراهم آورده گلدسته محفل شایقان روزگار

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

ست داد

گمان یاران سه

ساخت و نام آن کلید دانش نهاد ۔ بتدیا نرا مشام جان معطر

سوال و جواب و اشعار آن رغبتے شود و بنظر متہیان بدرجۂ قبول رسد و سرمایۂ

دران متصور باشد امید کہ ہر صاحب فہم و فراست کہ انگشت عقد کشایش کلید ابواب

مقاصد است اگر سہوے و خطاے دران ملاحظہ نماید از قلم اصلاح مزین فرماید و

حرفے پسند خاطرش افتد جامع اوراق را بدعاے خیر یاد کند و ما توفیقی الا باللہ و علیہ توکلت

والیہ انیب سوال ۱ از خدا چہ باید خواست جواب خیر و عافیت دارین بایت خواہم

از تو خوبی ہر دو سرا ۔ وز تو خواہم ہم ترا ای رہنما ۔ سوال ۲ سلوک چیست جواب تقدیم

اوامر الٰہی و شفقت بر بندگان خدا بیت سالکان راہ حق در امر او ۔ یک زمان غافل نیند از جستجو

سوال ۳ زندگانی دنیا چگونہ سپری باید برد جواب بخوشنودی دلدار آزاری فرد باید چو برق خندہ زنان بر

در جہان ۔ نے چو ابر بر سر دنیا گریستن ۔ سوال ۴ عمر بکدام شغل صرف باید کرد جواب بتحصیل

علوم و تقدیم اعمال آن شعر میا مو رجز علم گر عاقلی ۔ کہ بے علم بودن بود غافلی ۔ سوال ۵

علم چہ نتیجہ دہد جواب خواستن علم اگر کہ باشد مہ گردد و اگر فقیر باشد تونگر گردد بیت قیمت

علم ہمچو زر باشد ۔ چونکہ سر دہند تازہ تر باشد سوال ۶ راہ راست چگونہ معلوم شود جواب

بروشنائی علم بیت چو شمع از پے علم باید گداخت ۔ کہ بی علم نتوان خدا را شناخت ۔ سوال ۷

دنیا کرا میگویند جواب ہر چہ در آخرت بکار نیاید بیت چیست دنیا از خدا غافل بودن

نے قماش و نقرہ و فرزند و زن ۔ سوال ۸ روشنی راہ سلوک چیست جواب

نفس فرد ہر کہ نفس خویش را مغلوب کرد ۔ آتش دوزخ بر او گردد

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

نیکیست جواب ۹ از آدم علیہ السلام کہ حضرت آفریدگار جمیع علوم
بزبان مستعدہ و الفاظ مختلفہ او را بیاموخت و بر علم باطن و اسرار خویش این قدر واقف گردانید
و ننگاشتہ از ان حرفے در یاد نبود ازین باعث مسجود ملایکہ گردید و بر تخت خلافت جلوس
نمود بیت سالها دل طلب جام جم از ما میکرد ✽ آنچہ خود داشت ز بیگانہ تمنا میکرد ✽
سوال ۱۰ نیکی از ہمہ مقدم تر باید کرد جواب ۱۰ حق مادر و پدر بیت جنت تحت رضای مادرست
در پای رضای مادر آنست ✽ سوال ۱۱ بدی کہ باید کرد جواب ۱۱ با نفس خود بیت
مکن نفس اماره را پیروی ✽ کہ ناگہ گرفتار دوزخ شوی ✽ سوال ۱۲ خوشودی خدا چہ حاصل آید
جواب ۱۲ بخدمتگاری والدین بیت ہر کہ خدمت کرد او مخدوم شد ✽ نعمتے ناکرده او محروم شد ✽
سوال ۱۳ کدام نیکی تر در حق تعالی مقبول تر است جواب ۱۳ نیکیہا کہ با والدین و فرزند و قبلہ و استاد
خود کند بیت بخویشان خود نیک باش ای پسر ✽ کہ از اصل و فرعست در وی ثمر ✽ سوال ۱۴
کدام بدی نزد حق تعالی قبیح تر است جواب ۱۴ دعای بد کہ در حق فرزندان خود کند و ظلمیکہ بزیردستان
روا دارند بیت بد دعاے والدین آید چو تیر ✽ بر ہدف در حق طفلان صغیر ✽ سوال ۱۵ نیک بخت
بچہ دلیل شناختہ شود جواب ۱۵ بسہ دلیل یکی طلب علم دوم سخاوت سوم شکستہ روئی بیت
نیک بختی از دلیل آمد بدان ✽ روی خوش علم و سخاوت بر کھان سوال ۱۶ نیک ترین کار ہا چیست
جواب ۱۶ در مجلس علما و حکما نشستن و از صحبت ایشان متمتع شدن بیت صحبت دانا
چو عطر آمد بجا ✽ کن معطر زان دماغ خویش را ✽ سوال ۱۷ مرد عارف و حق شناس بچہ دلیل
شناختہ شود جواب ۱۷ عارف آنکہ در پی آزار کس نگردد بیت مباش در پی آزار و ہر چہ خواہی کن

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

که در طریقت ما غیر ازین گناهے نیست * سوال ۱۸ انسان را صفت کرا به دست داد
شود جواب خود را از جمع ذی حیات کمتر و بدتر داند ابیات تو خود را گمان مبر یاران سه
انائے که پر شد دگر چون پرد * ز دعوی پی زان تهی میروی * تهی آی تا پر ز معنی شوی * سوال ۱۹ جواب
انسان را صفت جذب فواید چگونه حاصل آید جواب از برکت صحبت علما و حکما بلیه
علما مثال کیمیا * زان مس اعمال تو گردد طلا * سوال ۲۰ در فقیری چه چیز اختیار باید کرد
جواب رضای حق سبحانه تعالی فرد در رضای حضرت حق باش دست و پا مزن * پیشود
قلاب محکم تر چو ماهی می طپد * سوال ۲۱ دل بسوی عبادت حق تعالی چگونه مایل شود جواب
بیاد داشتن موت فرد غافل ز احتیاط نفس کثیف مباش * شاید همین نفس نفیس اپسین
بود * سوال ۲۲ تاریکی دل از کدام چیز پیدا شود جواب از محبت دنیا بلیت حب دنیا را
ثمر عصیان بود * ترک دنیا صیقل ایمان بود * سوال ۲۳ روشنائی دل چگونه حاصل آید
جواب بذکر خدا بیت بذکرش هر چه بینی در خروش است * دلے داند درین معنی که گوش است
سوال ۲۴ در دنیا چگونه باید ماند جواب مثل مسافرے که در سرائی فرود آید و چون شب
بگذرد صبح کوچ کند بیت جهان چیست مثل سرای و در * ازین سو بیا و وزان سو گذر
سوال ۲۵ مرد را از جان چه چیز عزیز تر است جواب دین دار را دین و بدین زار مرد بلیت
بدین ای فرد باید دنیا مخر * که چندین کسان زین نخورد ند بر * سوال ۲۶ بر حسن و قبح انسان
چگونه مطلع توان شد جواب بمعاملات نه فقط بملاقات قطعه توان رسید بیک روز در سعادل
مرد * که تا کجاش رسیده است پایگاه علوم * ولے ز باطنش ایمن مباش و غره مشو * که خبث
نفس نگردد بسالها معلوم * سوال ۲۷ کدام سخن است که راست باشد و دروغ نماید جواب
زور جوانی در پیری و حال تونگری در فقیری بیت آدمی پیر شود حرص جوان میگردد *

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

ـ رود خطره جان میگردد * سوال یار چگونه شناخته شود جواب در وقت
ـ یه و اغیار معلوم توان کرد قطعه دوست مشمار آنکه در نعمت زند * لاف
ـی برادر خواندگی * دوست آن باشد که گیرد دست دوست * در پریشان حالی و درماندگی
سوال فرزند ناخلف چگونه باشد جواب چون انگشت ششم اگر بریزند درد کند و اگر بدارند عیب
بود بیت ناخلف فرزند را انگشت ششم گفته اند * گر بدارد عیب باشد ور بریزد دردهاست
سوال تیم بهتر باشد یا مسافر جواب مسافر حکم آب روان دارد و مقیم حکم بسته بیت مسافر
چو آب روان صاف تر * مقیم است چون آب بسته بشر * سوال دارو ی گناهان چیست جواب
توبه کردن چون توبه نصوح بیت توبه آمد هیچو صابون گناه * صافی دل از خدا پیوسته خواه *
سوال صاحب دولت را کدام عمل خوشتر است جواب مجتاجان نان دادن و متواضع
مهمانان پرداختن بیت غریب آشنا باش و سیاح دوست * که سیاح جلاب نام نکوست
سوال کدام کس است که هر جا که رود دوستش دارند جواب صاحب ادب بایت
چند روزی که درین خانه تن مهمانی * با ادب باش که خاصیت مهمان ادب است * سوال
خواب بهتر است یا بیداری جواب ظالم را خواب و عادل را بیداری قطعه ظلمی را
خفته دیدم نیمروز * گفتم این فتنه است خوابش ببر ده به * آنکه خوابش بهتر از بیداری ست
آنچنان بد زندگانی مرده به * سوال از جمله اوراد چه چیز مواظبت کند جواب بنام
خالق و یاد کردن موت بیت هر آنکو غافل از حق یکزمان است * در آندم کافر است
اما نهان است * سوال رزق چیست جواب هر چه بتو رسد بیت گر زمین را با سمان
دوزی * ندهندت زیاده از روزی * سوال آن کدام است که اگر صد عیب داشته باشد
عیب نگیرند جواب مرد سخی و کریم بیت سخاوت من عیب را کیمیاست * سخاوت

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

همه در دهار اد واست * سوال ۳۸ چند چیز اند که اندوه را بپرند جواب دست داد
یکی رفیق موافق دوم دیدن روی محبان صادق فرد رفیق خوب کمیاب یاران سه
اکسیر در عالم * بدست هر که افتد کیمیا گر میتوان گفتن * سوال ۳۹ مرد عاقل کیست جواب
آنکه از مخالفت دنیا آزرده و دل تنگ نباشد فرد زنج وراحت گیتی مرنجان دل مشو
خرم * که آئین جهان گاهے چنان گاهے چنین باشد * سوال ۴۰ عالی همت کیست
جواب آنکه نعمت آخرت را بر نعمت دنیا گزیند بیت دلے که حور بهشتی ربود ونیما
کرد * کے التفات کند بر ستان یغمائی * سوال ۴۱ نعمت دارین کرا حاصل است جواب
آنرا که نفس خود را متنبه کند و همیشه بتهذیب اخلاق پردازد زیرا که نفس بمنزله طفل نادان است
تا زمان بلوغ که عبارت از ترک است از افعال ناشایسته او را تهدید و گوشمال باید داد
و باعمال شایسته ترغیب و ترتیب باید کرد و یک لحظه از و غافل نتوان نشست اگر تا زمان
بلوغ بحسن اخلاق مهذب گشت مراد دارین و نتیجه زندگانی او را حاصل آید والا چون نیز
نابالغ از نیجهان درگذرد بسبب غفلت خویش و ضایع کردن نقد عمر بحسرت ندامت و
صد هزار خجالت گرفتار شود نظم خنک نیکبختے که در گوشه * بدست آرد از معرفت توشه
سوال ۴۲ نفس را چگونه متنبه باید کرد جواب بدینصورت که ای نفس اگر طاعت خدا نکنی
روزی او مخور و اگر بر ضای او راضی نیستی از زیر آسمان بیرون شو و اگر بداده او خوشنود نمی باشی
و طلب زیادت میکنی خدای دیگر طلب کن تا ترا از قسمت بیشتر دهد نعوذ بالله سوال ۴۳ نفس کرا
میگویند جواب آنچه خلاف حکم خدا و ضد عقل و حکمت کار فرماید و آن قوتیست نفسانی که متعلق
بارواح انسانیست فرد نفس امارہ ترا دشمن بود * در دین حفت رهزن بود * سوال ۴۴
ولادت انسان که در اصل اثر خاک است در ظاهر از چیست جواب از خاک است

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

چه آدمی از غله و میوه جات وغیره میخورد اشیای خاکی است و از ین خوراک خون
میشود و از خون وجود نطفه و علقه و جنین مهیا میگردد پس باعتبار اصل همه از خاک است
و باعتبار ظاهر هم از خاک باشد قطعه آدم از خاک است و خار و گل ز خاک آمد پدید
جامه خاک و غله خاک و تخت خاک و جسم خاک ٭ خاک مهد و خاک لحد و خاک بستر خاک
فرش ٭ خاک اندر خاک گشته رفته بیرون خاک پاک ٭ سوال ۴۵ دوست کدام است جواب
آنکه پیش مردم عیبهای تو پوشد و هنرهای تو ظاهر کند و پیش تو برعکس آن نماید بیت
هر که عیب دیگران پیش تو آورد شمرد ٭ همگان عیب تو پیش دگران خواهد برد ٭ سوال ۴۶ انسان
از کدام عمل محبوب خدا شود جواب از راست معاملگی و شگفته روئی قطعه ز بخت روی
ترش کرده پیش یار عزیز ٭ مرو که عیش بر و نیز تلخ گردانی ٭ بجای چشم که روی تازه وی خندان
رو ٭ فرو نه بند دکان رسے گشاده پیشانی ٭ سوال ۴۷ از نعمتهای دنیا چند چیز خوشتر اند جواب
چهار چیز یکے دولت از کسب حلال دوم زن نیک کردار و صاحب جمال سیوم فرزند صالح
ستوده خصال چهارم بکامی و ترقی اقبال سوال ۴۸ توبه کردن در جوانی بهتر است یا در
پیری جواب در جوانی خوشتر است زیرا که مرد پیر چه کند که توبه نکند قطعه موی بتن همه سفید
شده ٭ بر سرت مویے سیاه نماند ٭ ای حسن توبه وانگهی کردمی ٭ که ترا طاقت گناه
نماند ٭ سوال ۴۹ دوستی چند درجه دارد جواب چهار درجه دارد اول آن است که بخانه
دوست برود و دوست را بخانه خود بیارد و هر گاه این مرتبه دست دهد چهارم درجه دوستی حاصل
شود دوم آنکه بخانه دوست چیزے بخورد و دوست را بخانه خود چیزے بخوراند چون بین
درجه برسد نیمه دوستی بحصول انجامد سیوم آنست که دوست چیزے بدهد و اگر دوست
چیزے خواهد از انگیرد چون بین پایه رسد سه ربع دوستی حاصل گردد چهارم آنکه دوست را

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

بزرا دل دوست گاه شود دوست را نیز بر اسرار دل خود مطلع نماید چون این مرتبه دست داد
دوستی کامل شد سوال ۵۱ یاران چند قسم میباشد جواب سه قسم اند مشنوی ۵۲ یاران سه
قسم اند ربدانی * زبانی اند و نانی اند و جانی * بنانی نان بن ار زر بدر کن * تواضع کن بیاران
زبانی * دل یاران جانی را بدست آر * زبهر ش جان بن ار می توانی * سوال ۵۳ برادر بهتر است
یا دوست جواب برادر اگر دوست باشد بلیت هزار خویش کبیگانه از خدا باشد *
فدای یکتن بیگانه کاشنا باشد * سوال ۵۴ مانع وسعت معیشت چند چیز است جواب شش چیز
مانع اند اول کاهلی دوم رغبت بارزنان سیوم بیماری و ایمی چهارم الفت وطن پنجم قصور
همت ششم خوف سوال ۵۵ علامت کمال بیکجی چند است جواب وه خصلت است
اول صدق در راه حق دوم انصاف با خلق سیوم قهر با نفس خود چهارم صحبت با علما
پنجم حرمت داشتن مهتران ششم شفقت کردن بر کهتران هفتم موافقت با دوستان
هشتم حلم با دشمنان نهم کرم با درویشان دهم نفرت از جاهلان سوال ۵۶ محبت چیست
جواب آنکه از نیکوئی بنفزاید و از جفا نقصان نه پذیرد بیت ز دوست دوست نرنجد
بهیچ تقصیرے * اگر برنجد و گوید که دوستم غلط است سوال ۵۷ علامت دوستی چند است
جواب چهار اول آنکه بمصاحبت ملول نشود دوم بمفارقت فراموش نکند سیوم در
محنت و راحت متغیر نگردد چهارم در حضور و غیبت متبدل نشود سوال ۵۸ بنده را
با پروردگار خود چگونه باید ساخت جواب بایسته حق او نگاه باید داشت و در زمان
آسانی و سهولت خود را آشنا باید ساخت تا در وقت صعوبت و دشواری
دستگیری بنده نماید نه آنکه در آسایش فراموش کند و در سختی یاد بمش آرد بلکه در آسایش
در آرامش پیش از ایام سختی عبادت او بوده سپاس نعمت بجا آرد و هر جا بے مکر باشد

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

غیر از دوستی حذر نما زیرا که تمام عالم اگر در دوستی و بهبودی تو کوشد یا در دشمنی و خرابی تو
سعی نماید بی خواهش تقدیر الٰهی بهیچ نفع و ضرر تو نتواند رسانید ابیات گر گزندت رسد
ز خلق مرنج * که ندارد رسد ز خلق نه رنج * از خدا دان خلاف دشمن و دوست * که دل
هر دو در تصرف اوست * گرچه تیر از کمان همیگذرد * از کماندار بیند اهل خرد * سوال ۵۷
درویشی بهتر است یا تونگری جواب تونگری بهتر است اگر صاحب دل در دستگیری
درویشان کوشد و سپاس نعمت الٰهی بجا آورد و مال را مستحقانش رساند و در هر امر از خدا
بترسد و مغرور نشود والا درویشی از ان صد هزار بار فاضلتر است قطعه گر غنی زر بدامن
افشاند * تا نظر در ثواب او نکنی * کز بزرگان شنیده ام بسیار * صبر درویش به ز بذل
غنی * سوال ۵۸ اعلام اسلام چیست جواب در لغت گردن نهادن و در اصطلاح خود را
تابع حضرت آفریدگار نمودن و انقیاد نمودن و در کنایه بهمه حال هر کس را از خود راضی
و خوشنود داشتن سوال ۵۹ دلیل راه ایمان چند اند جواب شش اند اول بزبان اقرار کردن فرمان
برحق است دوم از دل آنرا بتصدیق رسانیدن سوم بارکان عمل نمودن چهارم نفس خود را
از عذاب ایمن گردانیدن پنجم پیش بعضے پروردگار خود را از جمیع عیوب سالم دانستن ششم منتظر
رحمت غیبی او بودن و این هفتاد و دو شعبه دارد که اعلانش کلمه طیبه است اولی از آنها خس و خار از راه
دور کردن است سوال ۶۰ صفت ایمان چند اند جواب شش اند اول خدا را واحد و لاشریک
دانستن دوم فرشتگان او را برحق شمردن سوم کتابهای او را راست پنداشتن چهارم جمیع پیغمبران
او را برحق گذاشتن پنجم روز رستخیز را یقین انگاشتن که بعد از موت برخاستن و حساب دادن
خواهد شد ششم تقدیر نیک و بد را از جانب او شمردن تا از نیکوکاری خیل راضی شود که از بدکاری
او راضی نیست نظم بیرون ز گور لاف کرامت چه میزنی * ایمان اگر بگور بری صد کرامت است

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

سوال ۶۱ سلامتی ایمان در کدام چیز است جواب در دینداری و تقوی و تحمل در ریاضت و صبر و
شکر و عبادت بیت با خدا گر بت تراشی کعبه بت سنگ آورد * بی خدا گر کعبه سازی جوهر
تنگ آورد * سوال ۶۲ سلامتی مال در کدام چیز است جواب در ادای حقوق خویشان و حق داران
و محتاجان و صفای نیت فرد زکوة مال بده بر کن که فضله رزرا * چو با غبان بدهد بیشتر دهد
انگور * سوال ۶۳ سلامتی تن در چه چیز است جواب در نگاهداشتن اعتدال میان ایتلاف خلود
نوم و بیداری و حرکت و سکون فرد بود راحت بمقدار سکون بنگر مراتب را * دویدن رفتن ایستادن
نشستن خفتن و مردن * سوال ۶۴ صحت جسم در کدام عمل است جواب باشتهای صادق طعام
خوردن و هنوز اندکی اشتها باقی است که دست از طعام باز کشیدن قطعه بالا نکه در وجود طعام است
خط نقص * رنج آورد طعام که پیش از قدر بود * گر گلشکر خوری بتکلف زیان کند * در نان خشک
دیر خوری گلشکر بود * سوال ۶۵ آن چه چیز است که بهتر از زندگانی و بدتر از مرگ باشد جواب بهتر از
زندگانی نیکنامی و بدتر از مرگ بدنامی است شعر شرف ذات بجود است و کرامت بسجود *
هر که این هر دو ندارد عدمش به ز وجود * سوال ۶۶ در وجود آدمی از پدر و مادر کدام چیز پیدا میشود
جواب چهار چیز از پدر مثل استخوان و عروق و شحم و اعصاب چهار چیز از مادر مثل لحم و جلد
و شعر و خون که بنای کالبد انسان بر آنست بیت لحم و جلد و شعر و خون از طرف مادر شد چهار
استخوان رگها و چربی و عصب از اب بدار * سوال ۶۷ در میان مرد و زن چه فرق است
جواب از آسمان تا زمین یعنی تا آسمان دنیا برد زمین بنیارد فرد تخم از زمین خوب ببرگ و
ثمر رسد * ضایع مکن بشوره زمین تخم خویش را * سوال ۶۸ نیکبخت کیست و بدبخت چیست
جواب نیکبخت آنکه خورد و کشت بدبخت آنکه مرد و هشت شعر مکن نماز بران هیچکس که این
نخورد * که عمر در پی تحصیل مال کرد و بمرد * سوال ۶۹ عبادت بچه سبب مقبول میشود جواب

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

از صفای طهارت و پاکیزگی ظاهری و باطنی بیت تا بیاری طهارت طاهر * باطنت نیز
حق کند ظاهر * سوال صفای طهارت ظاهری چیست جواب بدن و جامه و جای نماز را از
نجاست غلیظه و خفیفه خفیفی و حکمی پاک دارند بیت طهارت چو جوش بود ای جوان * نبرد صلاح
عزازیل آن * سوال صفای طهارت باطنی چیست جواب دل را از حرص و حسد و بخل و عداوت
و کبر و کینه پاک و صاف نماید و از محبت خدا تعالی پر سازد تاروشنی باطنی در آئینه دل پدید آید
ربا عی خواهی که دل تو بشود آئینه * ده چیز برون کن ز درون سینه * بغض و حسد و حرص و
ریا و غیبت * بخل و حقد و کبر و دغا و کینه * سوال بهترین صفات انسانی چیست جواب
فروتنی و سخاوت عبادت شجاعت عدالت * باسان بود بهترین صفتها * سوال بدترین
صفات انسانی چیست جواب بیت بخل و جبن است و ظلم و غفلت دان * بدترین
صفات در انسان * سوال طبع انسان بر چند قسم است جواب بر سه قسم است اول
عاقل دوم نیم عاقل سوم جاهل سوال عاقل کیست جواب عاقل آنست که قبل از وجود
کار عاقبت آنرا بیندیشد و در هر امر که گفتار کند راه بیرون آمدن در ابتدای آن مهیا سازد
بیت اول اندیشه وانگهی گفتار * پای در پیش آمد است پس دیوار * سوال نیم عاقل
کیست جواب نیم عاقل آنست که در عین کار اگر بمخاطره مهلکه بیفتد خود را گم نسازد و تدبیر
لایقه پرداخته ازان نجات یابد و هرگز پریشان و سراسیمه نشود بیت مرد باید که هراسان
نشود * مشکلی نیست که آسان نشود * سوال جاهل کیست جواب جاهل آنست که
بمجرد دیدن مخاطره خود را گم سازد و سراسیمه و پریشان شده از تدبیر نجات درماند و در
پشیمانی و رسوائی گرفتار شود فردا آنچه دانا کند کند نادان * لیک بعد از قبول رسوائی
سوال علامت عاقل چند چیز اند جواب چهار چیز اول دشمنان خود را دوست سازد

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

بلیت دوستی را هزار شخص کم است * دشمنی را یکے بود بسیار * دوم از شر جاهلان
زمانہ پیوستہ پُرحذر باشد بیت از جاهل گریزان چون تیر باش * نیا مختہ چون شکر و شیر باش
سوم اهل فسق و فجور را بنصایح و پند باصلاح آرد قطعہ گرچہ دانی کہ نشنوند مگوی * ہرچہ
دانی تو از نصیحت و پند * زود باشد کہ خیرہ سر بینی * بدو پای اوفتادہ اندر بند * دست
بر دست میزند کہ دریغ * نشنیدم حدیث دانشمند * چہارم با قضا رضا دہد و دل تنگ
نشود بیت چو رَوَد نگردد خدنگ قضا * سپر نیست مر بندہ را جز رضا * سوال ۷۹ دانش
چہ چیز است جواب اصل کلمہ دانش و دانائی از دانستن است کہ بمعنے علم باشد باصطلاح
بمعنے عقل و خرد است و آن چون چراغ در حجرۂ دماغ روشن است تا در معرفت الٰہی و ادراک
صفاتش عاجز و قاصر نیاشد بیت کز خرد در راہ او حیران بسے * صد ہزاران بُوعلی و لقمان
شدے * سوال ۸۰ روشنی عقل از چہ چیز است جواب از علم است و روشنی علم از تقوی و
روشنی باطن از معرفت الٰہی است و معنے ہر سخن مثل عروس در نقاب الفاظ روی خود را پوشیدہ
میدارد یعنے عبارت ظاہری مانند دریا و حروف بمنزلۂ موج و معنے بمثابہ صدف و مضمون
آن چون جوہر بے بہاست نظم ہر سخن را معنی و مغزے بود * لیک مغزش در سرت کی میشود
گوش خر نفروش دیگر گوش خر * این سخن با ور ندارد گوش خر * سوال ۸۱ علامت الٰہی چند
چیز اند جواب ہشت چیز اند اول بسفرہ کسے حاضر شود کہ او را نخواندہ باشد دوم مہمان
باشد بر صاحب خانہ تحکم کند سوم از دشمنان طلب خیر نماید چہارم از ناکسان چشم احسان
دارد پنجم دوکس در سخن باشند خود را در میان ایشان داخل و شامل کند ششم در استخفاف حاکمان و
بزرگان بکوشد ہفتم در جائے نشیند کہ لیاقت آنجا نداشتہ باشد ہشتم پر گفتار بود و
بی رغبت سامع سخن آغاز نماید سوال ۸۲ سفلگی چند اند جواب چہار اول با دانائے خود مجادلہ

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

کردن دوم برنا آزموده اعتبار فرمودن سوم از مکر زنان ایمن نشستن و چهارم با کودکان صحبت
داشتن ۸۴ سوال علامت غفلت چیست جواب نعمت دنیا را بهتر از نعمت آخرت دانستن و باز
دین را بدنیا فروختن و مرگ را برحق پنداشتن و باز ازان غافل بوده بر زندگانی خویش مغرور بودن
و رزاق مطلق را بیقین روزی رسان شمردن و باز اعتماد بر کسب و کار و قوت بازوی خود کردن
نظم فراموشت مکرد ایزد دوران حال * که بودی نطفه مدفون و مهوش * ربودت داد
و عقل و طبع و ادراک * جمال و نطق و رای و فکرت و هوش * ده انگشتت مرتب
کرد بر کف * دو بازویت مرکب ساخت بر دوش * چه سے پنداری ای ناچیز همت *
که خواهد کردنت روزی فراموش * سوال ۸۴ غفلت از کدام عمل پیدا میشود جواب از طاعت
نفس و نافرمانی حکم خدا بیت بقول دشمن همان و دوست شکستی * ببین که با که بریدی و با که
پیوستی * سوال ۸۵ کدام مرض است که طبیب هر چند حاذق باشد از معالجه آن فرو ماند
جواب حماقت ابلهی بیت خوی بد در طبیعتی که نشست * نرود تا بوقت مرگ از دست
سوال ۸۶ گفتن بهتر است یا خموشیدن جواب خموشیدن بهر حال بهتر است زیرا که
در گفتن یک فایده و در خموشیدن ده اما سخنے که بے یاد الهی گفته شود لهو است و خموشے
که از فکر معرفت صفات آلهی خالی باشد سهو است قطعه اگرچه پیش خردمند خامشی ادب است
بوقت مصلحت آن به که در سخن کوشی * دو چیز طیره عقل است دم فرو بستن * بوقت گفتن
و گفتن بوقت خاموشی * سوال ۸۷ یاد داشتن چند چیز بهتر است جواب چهار چیز
اول مرگ دوم احسان کسے که بدو رسیده باشد سوم تغیر روزگار چهارم پند نادان
سوال ۸۸ فراموش کردن چند چیز بهتر است جواب سه چیز اول مستی خود دوم احسان
خویش که بکس دیگر رسانیده باشد سوم بدی از کسے که بدو رسیده باشد سوال ۸۹ دادن و نادادن

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

خوردن و ناخوردن چه بهتر است **جواب** - رباعی ازداده چه بهتر است گفتا که طعام * نادادهٔ
چه بهتر است گفتا دشنام * از خورده چه بهتر است گفتا که غضب * ناخورده چه بهتر است گفتا
که حرام * **سوال ۹۰** تمام آدمیان را باهم برادر چرا میگویند **جواب** باعتبار اصل که همه اولاد آدم
و نیز هر طفلے از یکقطرهٔ آب منی درین جهان پیدا میشود و هر یک بیگناه و پاکیزه بوجود می آید اما پدر
و مادران او اگر نصرانی باشد او را نیز نصرانی می کنند و اگر یهودی باشد یهودی سازند اگر بت پرست
باشد بت پرست مینمایند **بیت** هر کسے را بهر کارے ساختند * مهر آنرا در دلش انداختند
تا وقتے که محبت خدا پیدا نکند آدمی نیست بلکه بدتر از حیوان میباشد زیرا که جمیع حیوانات در
بندگی خالق مشغول اند و محبت او را در سر دارند **بیت** شتر را چو شور و طرب در سر است *
اگر آدمی را نباشد خر است * **سوال ۹۱** در مذاهب آدمیان کدام مذهب بهتر است **جواب**
مذهب دهقان بهتر است مذهب دهقان چه باشد آنچه کاری بدروی **سوال ۹۲** چرا انسان را
ملازم با نفس کرده اند **جواب** از روی حکمت ازلی مردم در عدم بودند که قلم قدرت بسعادت
و شقاوت هر یک رقمه است اما در دنیا که عالم اسباب است راه مغلوب کردن نفس بروشنائی
عقل و ایمان نموده اند و اظهار عداوت او با بنی آدم کرده تا آنکه هر کس نفس را دشمن میداند
لیکن بقصور همت بر و غالب نمیتواند شد که کارهای خودش در نظر او خوب مینماید و هر که نفس را
بشناخت و بر او غالب آمد و اطاعت او نکرد نتیجهٔ نجات حاصل نمود ازین سبب یک و بد
از هم دیگر ممتاز شد و سعید و شقی معلوم گشت **بیت** گناه اگرچه نبود اختیار ما حافظ * تو در
طریق ادب باش گو گناه من است * **سوال ۹۳** کدام چیز با انسان نزدیکتر است **جواب**
موت که انسان هر چند آدمی از ان دور تر گریزد نزدیک تر میشود **بیت** موی سپید از اجل
آرد پیام * پشت خم از مرگ رساند سلام * **سوال ۹۴** کدام چیز از انسان دور تر است

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

جواب حصول مراد که هرچند آدمی تحصیل آن زودتر میرود اما مرادش بمشیت تقدیر همچنان باقی مودود تر میماند فرد نقل تقدیر تدبیر کسے دانمند * ورنه در زیر فلک اهل خرد بسیارند *

سوال ۹۵ وجود انسان از چه چیز است جواب باعتبار اصل از گل است و خوراک و پوشاک هم گل است و عاقبت آن گل خواهد شد فردای برادر چو عاقبت خاک است * خاک شو پیش از انکه خاک شوی * سوال ۹۶ گل چه چیز است جواب یکے از عناصر اربع مثل خاک و باد و آب و آتش و اصل خلقت عناصر از آسمانها و وجود آسمانها از نطرات عقل کل و حقیقت احمدی و قلم و ام الکتاب و معلول اول نیز گویند و این بمنزله دانه است و آبای علوی یعنے سماوات و امهات سفلی یعنے زمین مشابه شجر و موالید ثلاثه یعنے جمادات و نباتات و حیوانات مانند برگ و شکوفه و گل و انسان چون ثمره این درخت ابیات توانائے که در یک طرفه العین ز کاف و نون پدید آورد کونین * چو قاف قدرتش دم بر قلم زد * هزاران نقش بر لوح عدم زد * از آن دم گشت پیدا جمله عالم * وز آن دم شد هویدا جان آدم * چو خود را دید یک شخص معین تفکر کرد تا خود چیستم من * سوال ۹۷ چرا انسان را نورانی میگویند جواب باعتبار تفاوت مراتب اگرچه نور بیست اما بنام خاکی مشهور شده فرد هر مرتبه از وجود حکمے دارد * گر حفظ مراتب نکنی زندیقی * سوال ۹۸ انسان خاکی باز خود را نورے تواند ساخت جواب بلے از قوت ریاضت و عبادت موانع عروج برطرف شود و قوت ملکی در قوای روحانی او پیدا آید و بار دیگر خود رجوع نماید و تاریکی کثافت خاک بروشنی نور ایمان متجلی گردد تا صفات حیوانی را بانسانی و قوت انسانی را بملکی بدل ساخته چون حبابے که از دریای وحدت بکنار کثرت جدا افتاده خود را در ان فنا نماید هر آینه بدان اصل دریا اتصال معنوی پذیرد رباعی تا چند بهر زه گرد عالم گردی * روشن تر و پر صفا چو انجم گردی * چیزے ز تو گم نیست کرا میطلبی * زنهار بخود

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

گوش که خود گم کردی ٭ سوال ۹۹ انسان را مقام اتصال کی حاصل شود جواب بفنا کردن
ذات خود هرگاه که این گم شد همان باقی ماند و بس بیت تو در وگم شو وصال این است و
بس ٭ تو مباش اصلا کمال این است و بس ٭ سوال ۱۰۰ روح را با جسم چه مناسبت است
جواب همچنانکه سوار را با مرکب بیت همی میردت عیسی از لاغری ٭ تو در بند آنی که خر
پروری ٭ سوال ۱۰۱ درمیان روح و عقل چه مناسبت است جواب نسبتی که درمیان پادشاه
و وزیر میباشد سوال ۱۰۲ سلطنت روح و وزارت عقل بچه دلیل ثابت شود جواب بدلیل بودن
ارکان این سلطنت زیرا که بدن انسان ملکیست آباد ان و دل قلعه آن و روح سلطان
عادل و عقل وزیر با تدبیر و حواس خمسه باطنی مثل حس مشترک و متخیله و حافظه و متوهمه و متصرفه
مصاحبان درگاه و مقام ایشان در دماغ است و حواس خمسه ظاهری مثل سامعه و باصره
و شامه و ذائقه و لامسه بمنزله جاسوسان و عملداران حضوری اند هرچه بینند و شنوند و دریافت
کنند زود تر اظهار بحضور پادشاه نمایند و اعظام و اعصاب چون کوه و اضلاع و گوشت بمثابه
زمین هموار و رگها مانند انهار و خون بمنزله آبحیات دران جاری و روح نگهبانی متعلق این اشیاست
و زبان مترجم دربار این سرکار و قلب گنجینه دار اسرار پروردگار و خطرات شیطانی چون دزدان
و مفسدان و رهزنان برای ضایع کردن نقد ایمان و تاراج نمودن قافله نیات حسنات درکمین
میباشند لیکن از انتظام عقل و اندیش پنهان نمی ماند و بپاسبانی توفیق ازلی و نگهبانی ترس
الهی مغلوب میشوند بیت اگر نهد ز لطف خود قدم پیش ٭ شود ز دو دوری ما دمیدم پیش ٭
سوال ۱۰۳ تعداد اعضای انسانی چند اند جواب دو صد و چهل و هشت مهره با هم ترتیب یافته
بیت عدد عضو چو خواهی که بدانی بیقین ٭ نی برون آید از انجا که برون می آئی ٭ سوال ۱۰۴
رگهای بدن انسان چند اند جواب سه صد و شصت رگهای شاخدار بر بدن پیچیده

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

سوال فایدۂ این سلطنت روح وعقل درخلقت انسان چند است جواب بسیار است
زمین وآسمان وماه وخورشید وهرچه از مخلوقات است برای خدمت انسان پیدا شده
وانسان برای شناسائی ذات وعبادت خالق خویش بوجود آمده وحق تعالی اورا برین
خلیفه مطلق گردانید ابر باران جهت آمادگی خوراک او سقائی میکند باد چون فراشان بجلوه گاه
زمین خدمتگذاری او مینماید آتش مطبخی خاصه او گشته سرخروئی حاصل نموده سیارگان
سموات معادن جواهرات بوقلمون وفلزات گوناگون درخزانهٔ زمین برای او دفینه میسازند
وتمام جانوران بری وبحری بجان ودل خدمتش بجامے آرند ونباتات بخواص عجیب وکیفیات
غریب درکوه وبیابان وزراعت وگلستان درانتظار کار بریک پا ایستاده اند اکنون باید
که انسان خالق خود را بشناسد وبرین سلطنت پنجروزه مغرور نشود تا نتیجهٔ حیات دریابد وازنعمات
حیات سرافراز وممتاز گردد قطعه ابر وباد ومه وخورشید وفلک در کارند * تا تو نانے بکف
آری وبغفلت نخوری * همه از بهر تو سرگشته وفرمان بردار * شرط انصاف نباشد که تو
فرمان نبری * سوال وصیت حکما چند اند جواب ده اول آنکه قناعت اختیار کنید
وهوا وهوس بگذارید که سلامتی در قناعت است دوم بوقت افزونی نعمت شکر بجا آرید
وهنگام عسرت صبر بکنید که شکر موجب مزید نعمتهاست وصبر باعث گشایش کارها سوم در
زمان ظهور حوادث دلهای خود را قوی دارید چهارم هر کار را خوردو حقیر مپنگارید که کمال آن
قابلیت وبزرگی دارد پنجم از تربیت دوستان با اخلاص غافل نباشید ششم دوستان را چندان
قوت مدهید که اگر دشمن شوند با ایشان بسر نتوانید برد ونیز یکدفعه کمال محبت مکنید اگر
همیشه بآن قسم نه پیوندد دشمن شوند هفتم سخن بے ضرورت بر زبان نیارید هشتم مزاج هر چند
که تندرست وقوی باشد بر حیات خود اعتماد مکنید نهم مرض هرچند که مهلک باشد مایوس

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

شده دست از معالجه و تدبیر باز ندارید هم دینار اچون بلای صعب تصور کرده دل در و نه بندید

ابیات اگر دنیا بنا شد در دمندیم * وگر باشد مبشر پای بندیم * بلائے زین جهان آشوب تر نیست * که رنج خاطر استا رهست و زنیست * سوال چند چیز مردم را اید همت کنند جواب چهار چیز اول دشمن بسیار دوم وام بیشمار سیوم فرزند بد کار چهارم اهل نه ناسازگار

سوال بهترین آراستگی برای مردم چیست جواب مرد را باید که هر صباح در آئینه نظر کند اگر صورت خود نیک بیند سیرت را نیز نیک گرداند تا هر دو نیک شوند و اگر بد بیند سیرت را نیک گرداند تا دو بدی در روی یکجا جمع نشوند بیت وه چه خوش هست مصرعه مرغوب * سیرت نیک به ز صورت خوب * سوال اسراف چیست جواب سخاوت و کرم کردن اسراف نیست اما بغیر رضای خداوند دولت را در حظ نفس و ناموری خویش بیجا خرج نمودن اسراف است فرد خوردن برای زیستن و ذکر کردنست * تو معتقد که زیستن از بهر خوردنست

سوال شیطان کرا گویند جواب آنکه مانند خون در رگهای انسان میدود و براه بد میکشید و آنرا خناس و اهرمن و عزازیل نیز گویند بیت شیطان هزار مرتبه بهتر ز بے نماز * کو سجده پیش آدم و این پیش حق نکرد * سوال موت چیست جواب موت یکے از مخلوقات حضرت باریتعالی است و قوتش از همه بیشتر و بر همه غالب تر و تابع ملک الموت عزرائیل علیه السلام روز آخرت آنرا در صورت گوسپند در محشر خواهند آورد و ذبح خواهند کرد و فرشته در درخ ندا خواهد زد که ای کافران شما را بشارت خلود نار است که در اینجا همیشه بدین عذاب معذب خواهید بود و موت نخواهد رسید و فرشته دیگر در بهشت منادی خواهد کرد که ای نیکوکاران شما را بشارت باد از خلود جنت که همیشه درین آسایش نعمت شادان و فرحان خواهید بود و در دی موت را باز نخواهید دید ازین ندا عذاب اهل نار صد هزار چند بشیر خواهد گشت و

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

شادی و فرحت اهل جنت همین قدر افزون خواهد شد بیت گزیدند فرزانگان دست
فوت * که در طب ندیدند داروی موت * سوال ۱۱۲ حیات چیست جواب یکی از صفات
الهی است که ابتدای خلقت عالم از وست و بروز جزا آنرا بصورت اسپ بارآیش تمام
خواهند نمود بیت از بهر قطع کردن نخل حیات تو * چون ارّه دو سر نفس اندر کشاکش است
سوال ۱۱۳ عالم چند اند جواب دو عالم اند یکے عالم غیب دوم عالم شهادت و آنهارا
عالم ارواح و عالم اجسام نیز گویند بیت جهان کبیر چه ارواح و چه اجسام * بود جسمے معین
عالمش نام * سوال عالم مثال چیست جواب همین عالم است که مثال پرده درمیان
غیب و شهادت حایل است و آنرا عالم برزخ گفته اند قطعه چه خوش بودم بعیش عالم غیب
زهست و نیستی آزاد و بیغم * بقید خاک از دست شهادت * فتادم در ظهور بیشی و کم
چو خود را نیک نشناسم خلاصم * ولے مشکل که من خود را ندانم * سوال ۱۱۴ موت اول است
یا حیات جواب باعتبار وجود موت اول است و بعد حیات و باز موت ثانی یعنے
موت اول چنان است که در جهان پیدا نشده و از اصلاب پدران بارحام مادران نرسیده
معدوم الوجود است و حیات اول آن است که از کتم عدم پا در ایوان شهود نهاده خلعت مستعار
در بر کرده بعمر طبیعی صد سال یا کم و بیش بسر برد بعد ازان موت ثانی در پیش آید که این قفس
عنصری را گذاشته بعالم بقا پرواز کرده وجودش ازین جهان کالعدم گردید و باز حیات ثانی
یافته بمحل محاسبه و میزان خواهد آمد و موافق اعمال مقام خواهد یافت و این حیات ابدی
در عقب خود موت ندارد پس حیات مستعاره این جهان درمیان دو عدم واقع شد
که ابتدای عدم اول و انتهای عدم ثانی جز کاملان کسے را معلوم نیست فرد این ندیدان
در طلبش بیخبرانند * کآنرا که خبر شد خبرش باز نیامد * سوال ۱۱۵ پرده مثال بر روی عالم غیب است

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

یا شہادت جواب بر روی عالم شہادت است کہ این عالم بجہات ستہ یعنے پس و پیش و چپ و راست
و زیر و بالا مقید است و آن عالم کہ بالای عرش و بیرون ازین رواق زبرجدی موجود است جہات
ندارد و از قید مکان و لامکان منزہ میباشد پس انسان خود پردہ خود است چون آنرا برداشت چشم دلش
بینائی یافت فرد نقاب چہرہ ندارد نگار دلکش من * تو خود حجاب خودی حافظ از میان برخیز * سوال ۱۱۶
علم باطن چیست جواب ہمین علم ظاہر است بیت بآیات معنی ظاہر یکے است *
ولے ہفت معنی باطن دروست * سوال ۱۱۷ تفاوت در علم ظاہری و باطنی چیست جواب
ہیچ تفاوت نیست مگر ظاہر منزل اسم است و باطن بمثابہ مسمی یا ظاہر اجمالی است و باطن
تفصیلے سوال ۱۱۸ از اسم مسمی چون توان رسید جواب از فتادن اسم خود و آثار خودی خویش بیت
اسم چون خواندی مسمی را بجوی * رو بدریا کار بر ناید ز جوی * سوال ۱۱۹ مقام معرفت الٰہی بچہ طریق
حاصل شود جواب بدو طریق اول استدلال کہ اسم ہر شئی تا خالق آن شئی بر ساند و او را بیقین دانستہ
جمیع اشیا را فراموش کند و از ہر وجود دلیل ذات او طلب نماید تا مبدا و معاد بحصول انجامد و معلوم شود کہ اصل
ہمہ چیز از دست و باز رجوع تمام اشیا بدوست دوم بمشاہدات و آگاہی دل کہ بیخبری ازین جہان نتیجہ علم باطن است
رباعی ہوش است کہ سرمایہ صد در دسر است * فارغ بال آنکہ از جہان بیخبر است * در بیضہ نمی
مرغان فریاد * ہر چند کہ بیضہ از قفس تنگتر است سوال ۱۲۰ مشاہدات بچہ طریق حاصل شوند
جواب بدو طریق اول کسبی طہارت بدن از نجاسات و صفای دل از کدورات بمواظبت
و عبادت و تقوی مشغول شود و مرشد رہنمای را ہادی خود کردہ چراغ ایمان بکف گرفتہ بمراقبات و
یاد خدا از تنگ دلی و دور فرماید و از تعصب دین و مذہب خود در برہاند و قلت کلام و طعام و منام عادت
نماید تا بمقام مکاشفات برسد دوم وہبی است کہ حق تعالی چراغ توفیق فراراہ او نہد تا تجلی عبادت بہشتی
ایمان بدل شان چنان بچسپد کہ بجذب و شورش آشنا شود بیت ہر چہ غیر از شور و شوش دیوانگی است *

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

اندران ره دوری و بیگانگی است ۱۲۵ سوال نشان مرد عارف چیست جواب هر چند که واتانر شود
خود را نادان تر شمارد و بچشم بوالفضولان بوطن بیوانه و آیینما بیات آنکس که داند و بداند که داند و بداند که نداند و بداند
طرب خویش بگرد و دل بجا بند و وان کس که بداند و بداند که بداند و اونیز خر خویش منزل رساند و وانکس نداند و بداند
که بداند و درجهل مرکب ابدالدهر بماند سوال فقیر کدام است جواب آنکه در مال دنیا طمع نکند و چون بدو
دهند رو نماید و چون بگیرد جمع نفرماید بیت چیز یکه بی سوال رسد داده خداست و آنرا تو رد مکن که
فرستاده خداست ۱۲۶ سوال محبت خدا چگونه پیدا توان کرد جواب از ملاحظه عطای او زیرا که پیدا کردن
تو بر خدا لازم نبود و محض بارادت انی و احسان قدیمی ترا از کوی عدم بجلوه گاه ظهور پیدا آورد و هر چه می بایست از روی
ظاهری و باطنی تو بخشید و پیمبر انرا در پی یکدیگر بتعلیم علم ظاهر و باطن و تصفیه قلب و شرکیه نفس با کتب و صحف خویش
مبعوث گردانید و زن و فرزند و مال دنیا که زینت حیات است بتو ارزانی داشت اکنون تو نیز باید که محبت خدا از زن
و فرزند و خانه و مال خود بیشتر کنی و بطرف منعم حقیقی رجوع آوری اگر چشم بینا و گوش شنوا داری این سخن برای تو بس است
خدا کافی است ابیات مدان آنرا هر من عنا رو مکار و زراه حق تر اادار د برانکار و زندر وی تو آن پنجه خویش و باید نوش
و پیش تو چون پنبش و زانگشتان دو بر چشم دو دو بر گوش و یکے برلب بنهد گوید که خاموش دولت ترا تابع خود مینماید و عداوت
از حق بعدل فزاید ۱۲۷ سوال نکیر دگر اگوید جواب آنکه پیوسته از خدا راضی باشد و او را از خود راضی دارد فردا نکیر گوید
که از عالم جدا باش و بهر کاریکه باشی با خدا باش ۱۲۸ سوال رضای خدا در کدام چیز است جواب در معرفت ذات
و گرویدن بوفرد و بمبدم دم را غنیمت دان همدم شو بدم و واقف دم باش دم را بیهوده دم پیمادم ۱۲۹ سوال از عواقب
امور کدام چیز خوشتر است جواب خوشنودی حق سبحانه تعالی جل شانه فرد فکر عقبی همین کند دانا که عاقبت کار با خدا و اند
۱۳۰ سوال موحد کیست جواب آنکه غیر از خدا هیچ در نظرش ناید فرد یکے بین و یکے دان و یکے گوی یکے خوان
یکے خوان و یکے جوی و یکے را غنت درین خانه که از پرتو آن و هر کجا مے نگری انجمنے ساخته اند ۱۳۱ سوال توحید
چیست جواب خدا را بجمیع وجوه واحد و لاشریک دانستن که او واجب الوجود است از جمیع اوصاف مشرکان خدائش دانند

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

وتمنع الوجود میگویند که از پرتو قدرت ازلی ظهور یافته وجود همه ممکنات بوجود حق قایم است رباعی

حق جان جهان است وجهان جمله بدن ✽ انفاس ملایک نکسان تن ✽ اجرام عناصر وموالید اعضا ✽

توحید همین است دگران همه فن ✽ سوال ۱۲۹ دیدار خدا کرا حاصل خواهد شد جواب هر که در اینجا اورا بشناخت

وایمان آورد در آخرت بلا کیف وبلا جهت بنعمت دیدار که بهترین نعم جنت است ممتاز خواهد شد واورا در جواب

دیدن نیز پیش ارباب شرع جایز است نظم چشم کجا که جلوهٔ دلدار متجلی است از در ودیوار ✽ ما من

اقرب الیه آمده است ✽ دور افتادهٔ تو از دیدار ✽ او به پیش تو ایستاده چو سرو ✽ سر فرو برده تو نرگس وار

سوال ۱۳۰ تاثیر صحبت بزرگان وپند ناصحان کی میشود جواب از طلب راه نجات وبرداشتن دل از زر

آئین خویش زیرا که تا برگ بر گلبن قایم است از صحبت گل اثرش نسبت چون از جای خود بشکست وجدا افتاد

جوهر قابل گردید البته از اثر صحبت گل خوشبوی در ان پیدا خواهد آمد بیت صحبت اندر جوهر قابل کند

تاثیر وبس ✽ ورنه شاخ گل چرا از بوی گل خوشبو نشد ✽ سوال ۱۳۱ ابتدا وانتهای مراتب موجودات از

عقل اول است که از اعاقلان عقل کل ومعلول حقیقت راه خدا دانی گویند بعد ازان اعیان ثابتیه که

عبارت از صور علمیهٔ حق ومعلول ثانی است همین قسم تا موالید ثلاثه تنزل یافت وانتهای مراتب

بحضرت انسان ختم میشود که آخر لفظ قرآن مجید الناس است بعد ازین جهان نقل کرده بحق واصل میگردد

یعنی قدرت الهی نقطه ایست که از وابتدای نفوس وعقول واجرام وعناصر وموالید پیدا گشت باز

انتهای این همه موجودات بدو خواهد بود واز مقامی که هستی روشن گردید باز بسوی او رجوع خواهد

آورد ابیات سوی هستی از عدم در هر زمان ✽ هست دایم کاروان در کاروان ✽ باز از

هستی روان سوی عدم ✽ میروند این کاروانها دمبدم ✽ خیره هاراه دیها سوی کل است ✽ بلبلانرا

عشق بازی با گل است ✽ نهر از دریا بدریا میرود ✽ از همانجا کامد آنجا میرود ✽ سوال ۱۳۲ نقطه

علم کرا میگویند جواب نقطه مبدا هر وجود است چون باقتضای ترقی از مقام وحدت در کثرت

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

آورد هزاران نام و نشان پیدا کرد و از کثرت نام و نشان چون مخفی گشت همچنانکه بود هست
و قطره ازان دریای وحدت گم نکرد و بلیت هنوز آن ابر رحمت درفشان است * خم و خمخانه با مام و نشست
۱۳۳ سوال نقطه را از جسم چگونه باید شناخت جواب از ترک تعلقات زیرا که جسم را طول و عرض
و عمق لازم است اول عمق ترک دادیم سطح گردید که طول و عرض دارد و عمق ندارد و باز عرض را
قطع کردیم خط باقی ماند که طول دارد و عمق و عرض ندارد و باز خط را نیز قطع نمودیم جزئے ماند
لایتجزی پس انسان قطع تعلقات را مثل نردبان گذاشته بطورے که از عقل اول نزول کرده است
بتدریج عروج نماید و ازین بیضهٔ نه طبق بیرون آمده پر و بال محبت بکشاید باشیانهٔ قدیم تواند
رسید ابیات ولاتاکی درین کاخ مجازی * کنی مانند طفلان خاکبازی * بیفشان پاک
و پرواز آمیزش خاک * بپر تا بنگری ایوان افلاک * تو نئی آن دست پرور مرغ گستاخ * که بودت
آشیان بیرون ازین کاخ * چرا زان آشیان بیگانه گشتی * چو دونان چندین ویرانه گشتی
۱۳۴ سوال عشق چه چیز است جواب عشق آتشے است غیبی هرگاه در دل افتد ماسوای
مطلوب را بسوزد قطعه نیمے رخ تو الست منکم بیفید * وان نیم دگر ان بعذابی لشدید * بر گرد لبت توشهٔ یحیی و یمیت * من مات من العشق فقد مات شهید
۱۳۵ سوال کور کدام است جواب آنکه کسے را در کفن بپیچند و از
مرگ خود چشم پوشی کند بیت ازان بگذر و جای شادمانی نیست * که زندگانی را نیز جاودانی نیست
۱۳۶ سوال کر کدام است جواب آنکه سخن نصیحت نشنود و بران عمل نکند بلکه گوینده را از خود
بیگانه سازد فرد سخنم قطره بود سمع شریف تو صدف * قطره را دولت دُر شدن از صدفست
۱۳۷ سوال گنگ کدام است جواب آنکه کلام موعظت یاد دارد و نکند نگوید
۱۳۸ سوال
بیت اگر بینم که نابینا و چاه است * وگر خاموش بنشینم گناه است * سوال

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

نفس بچه تدبیر مغلوب شود جواب یعنی نفت او فرد مراد هر که برآری مطیع امر شود خلاف
نفس که فرمان دهد چو یافت مراد * سوال عزت بچه افزون شود جواب بکم گفتن
قطعه به پیری رسیدم در اقصای یونان * بدو گفتم ای آنکه با عقل و هوشی * بردم چه بهتر
بهر حال گفتا * اگر راست پرسی خموشی خموشی * سوال کدام عمل باید کرد که از شر اهل
دنیا امن و امان حاصل آید جواب با دوستان مروت با دشمنان سخاوت فرد آسایش
دو گیتی تفسیر این دو حرفست * با دوستان مروت با دشمنان مدارا *
پناهنده بحکم خَیْرُ الْکَلَامِ مَا قَلَّ وَدَلَّ برین قدر اکتفا کرد اگر در خانه کس است
حرفیش بس است چنانچه شخصی پیری را پرسید که درین عالم انسان را چه بهتر است گفت
دولت مادر زاد گفت اگر نباشد گفت چشم بینا گفت اگر نباشد گفت گوش شنوا گفت اگر
نباشد گفت مرگ مفاجات یعنی مردن بغرت به که زندگانی بمذلت کردن فرد عمر گر خوش گذرد
زندگی خضر کم است * ور تلخی گذرد نیم نفس بسیار است *
عذر مؤلف رباعی مور چون پای ملخ نزد سلیمان آورد * خورد تسویر فراوان و سر افکنده
به پیش * پس برآورد سر و گفت نیز دیک ملوک * هر کس آن به که برد تحفه باندازهٔ خویش
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَالْمِنَّةُ که این کتاب مستطاب در پیرایهٔ سوال و جواب
سلک لآلی آبدار نصیحت و درج گوهر شاهوار موعظت نمایندهٔ راه تهذیب جاوی نکات
عجیب و کشایندهٔ خزاین فتوح و کشایش مستمی بکلید دانش که گلستان مرغزیش
ریحان زار و بوستان معانیش تازه بهار لیست از افادات و وحه بستان سعادت
نوش نهال نباهت گنجور تقدس فوز و فلاح سید السادات و العلماء

عبد المنتاع معروف بسید شرف علی متقی عفی عنه

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri

D-102-Dore

CC-0. Kashmir Research Institute, Srinagar. Digitized by eGangotri